

Olavi K. Fält

Ystävät alusta alkaen: 100 vuotta Suomen ja Japanin diplomaattisuhteita 1919–2019

1. Suhteiden alku

Jotta Suomen itsenäisyysjulistus 6. joulukuuta 1917 olisi ollut painavampi kuin paperi, jolle se oli kirjoitettu, se vaati kansainvälisen tunnustamisen.¹ Kaikkein tärkein eli Neuvosto-Venäjän tunnustus saatiin joulu-tammikuun vaihteessa. Sitä seurasivat pian Ruotsin, Ranskan ja Saksan tunnustukset. Sitä vastoin sellaisten suurvaltojen kuten Yhdysvaltojen, Ison-Britannian ja Japanin tunnustukset viivästyivät, koska Suomi toimi käynnissä olleessa maailmansodassa yhteistyössä niiden vihollisen Saksan kanssa.

Saksan hävittyä sodan, Suomen korkeimman poliittisen johdon vaihduttua ja ulkopoliittisen linjan muututtua voittajavaltioille suosiolliseksi tilanne alkoi olla kypsä niiden tunnustuksen saamiseksi. Voittajien ulkoministerien neuvosto teki 3. toukokuuta 1919 päätöksen Suomen hallituksen tunnustamisesta de facto. Tosin Japani ei voinut vielä päätökseen yhtyä, koska maan edustajalla Makino Nobuakilla ei ollut ohjeita hallitukseltaan Suomen itsenäisyyskysymykseen. Käydyissä keskusteluissa Makino oli esittänyt, että itsenäisyyden tunnustamiseen olisi liitetty ehto valkoisille venäläisille annettavasta avusta Pietarin valtaamiseksi. Esitys kuitenkin raukesi ennen kaikkea Yhdysvaltain ja Ison-Britannian edustajien vastustuksen vuoksi.

Japani päätti Suomen hallituksen tunnustamisesta de facto 16. toukokuuta 1919 ja Suomi sai siitä ilmoituksen 23. toukokuuta. Suomen tunnustamisesta de jure Japani päätti 27. tammikuuta 1921. De facto -tunnustus vahvisti osaltaan turvallisuuden tunnetta Suomessa, kuten Helsingin Sanomat totesi 28. toukokuuta 1919 viitaten Yhdysvaltain, Englannin ja Ranskan antamien tunnustuksien luomaan turvallisuuden tunteeseen: ”Tästä johtuu turvallisuuden tunnetta on ollut vielä omiaan lisäämään Japanin äsken antama tunnustus.”

Suomen ensimmäiseksi asiainhoitajaksi Japaniin, Kiinaan ja Siamiin asemapaikana Tokio nimettiin 6. syyskuuta 1919 tunnettu kielentutkija, professori Gustaf

¹ Esitys perustuu kahteen esitelmääni: Sata vuotta ystävällisiä suhteita: Suomi ja Japani diplomaattisuhteiden avaamisesta EU-aikaan. Suomen ja Japanin sata vuotta. Turun kaupunginkirjasto 26.8.2019 ja Friends from the beginning: 100 years of diplomatic relations between Finland and Japan. Seminar Finland and Japan in the changing world. Tuesday 27 August 2019. University of Turku. Faculty of Social Sciences. Centre for East Asian Studies and the Unit of Contemporary History.

Ramstedt, joka saapui Tokioon 12. helmikuuta 1920. Lähetyksen perustaminen Tokioon oli tarkoitettu diplomaattiseksi varmistustoimenpiteeksi, jolla pyrittiin selvittämään Kaukoidässä Suomen uutta asemaa itsenäisenä valtiona, koska Itä-Aasiassa bolshevismien vastaisella interventio-politiikalla oli vahva kannatus ja koska valkoiset venäläiset suhtautuivat pidättyväisesti Suomen itsenäisyyteen. Toisaalta Suomea kiinnosti mahdollinen Venäjän valtakunnan jakautuminen itsenäisiin kansallisvaltioihin myös Itä-Aasiassa, joten siinäkin mielessä Tokion lähetyksen perustaminen havaintopaikaksi oli tarpeellista.

Japanin edustuksen järjestely Suomessa viivästy, sillä Japanin hallitus ei ollut vakuuttunut nuoren tasavallan tärkeydestä asemapaikkana. Vasta 12. helmikuuta 1921 hallitus päätti edustajan lähettämisestä, joka käytännössä merkitsi sitä, että Tukholman lähettilään valtakirjaan sisällytettiin Ruotsin, Norjan ja Tanskan lisäksi myös Suomi. Tärkein syy päätökselle oli Helsingin hyvä sijainti Neuvostoliiton asioiden tarkkailupisteinä. Se näkyi muun muassa siitä, että Suomesta tulleet raportit käsitelivät alkuvaiheessa lähinnä Neuvosto-Venäjän oloja. Kun Neuvostoliiton ja Japanin väliset diplomaattisuhteet saatiin solmituksi tammikuussa 1925, Japanin Suomen-edustustoa uhkasi sulkeminen, sillä Helsinki oli tuolloin menettänyt aikaisemman asemansa Neuvostoliiton asioiden tarkkailupisteinä. Ramstedtin vedottua Japanin-suhteiden tärkeyteen Suomelle Japani päätti kuitenkin lopulta säilyttää edustustonsa Helsingissä.

Japanin-suhteiden merkittävyys tuossa vaiheessa oli kuitenkin ilmeisesti varsin suhteellinen asia, sillä myös Suomessa oli keskusteltu vakavasti, tosin hiukan aikaisemmin, Tokion-edustuston sulkemisesta. Asiassa oli edetty jo niin pitkälle, että eduskunta oli poistanut joulukuussa 1922 valtion tulo- ja menoarviosta sen määrärahat. Säästäväisyysnäkökohtien lisäksi syynä oli todennäköisesti käsitys, ettei Suomella enää ollut poliittisia etuja valvottavanaan Itä-Aasiassa. Määrärahat palautettiin kuitenkin vuoden 1923 alussa. Ulkoasiainvaliokunta oli asettunut puoltamaan lisäämäärärahan myöntämistä edustuston säilyttämistä varten, koska sen ylläpitämisen puolesta puhuivat huomattavat poliittiset ja taloudelliset syyt. Tuon jälkeen edustuston tehtävä painottui koko 1920-luvun enemmän kaupalliseen kuin poliittiseen suuntaan.

Kauppasuhteiden solmimisessa Japani oli selvästi aktiivisempi kuin Suomi, mikä ilmeisesti johtui yleensäkin tuossa vaiheessa kauppapolitiikan suuresta merkityksestä Japanin ulkopolitiikassa. Japanilaisten aloitteesta alkaneiden neuvottelujen tuloksena maiden välinen kauppa- ja merenkulkusopimus allekirjoitettiin 7. heinäkuuta 1924. Ratifiointien jälkeen se tuli voimaan 1. marraskuuta 1926.

Japanin ja Suomen suhteiden solmimista ja kehittämistä oli edesauttanut muisto Venäjän-Japanin sodan (1904–1905) aikaisesta suomalaisten aktiivisten ja Japani tiedustelupalvelun välisestä yhteistyöstä, joka oli henkilöitynyt sanomalehtimies, juristi Konrad (Konni) Zilliacukseen ja sotilasattasea, eversti Akashi Motojirōon. Ramstedt oli pannut merkille saavuttuaan Japaniin, kuinka poliittisissa piireissä tun-

nettiin Venäjän-Japanin sodan yhteistyön muistoihin perustunutta tiettyä myötätuntoa Suomea kohtaan. Sen vuoksi vasta itsenäistyneen nuoren tasavallan ensimmäisen edustajan työn aloittaminen oli hänen mukaansa verrattomasti helpompaa kuin useiden muiden uusien valtioiden edustajien. Japanin ulkoasiainhallinnossa oli edelleen henkilöitä, jotka olivat olleet taustalla myötävaikuttamassa Akashin toimintaan. Myötämielisyys saattoi vaikuttaa myös Suomen ja Ruotsin välisen Ahvenanmaan kiistan käsittelyyn Kansainliitossa, sillä Ramstedtin mukaan Japanin edustajat tukivat puheenvuoroissaan Suomen kantaa. Kansainliitossa apulaispääsihteerinä 1920–1926 toiminut professori Nitobe Inazô oli puolestaan ratkaisemassa omalta osaltaan kiistan päättymistä Suomen hyväksi.

Lisäksi on muistettava, että kirkollisella tasolla suhteet olivat solmittu jo vuonna 1900, jolloin Suomen Luterilaisen Evankeliumiyhdistyksen ensimmäiset lähetit olivat saapuneet Japaniin. Siitä lähtien lähetystyö on jatkunut käytännössä katkeamattomana tähän päivään asti.

2. Neuvostoliiton vaikutus suhteisiin

1930-luvulle tultaessa Neuvostoliitto tarjosi yhteisen nimittäjän suhteiden perustaksi. Suomessa P.E. Svinhufvudin presidenttikauden (1931–1937) alkuvuosina Japani arvioitiin mahdolliseksi tueksi Neuvostoliiton taholta tunnettua uhkaa vastaan. Ulkopoliittisessa johdossa pidettiin sen vuoksi tärkeänä hyvien suhteiden ylläpitämistä keisarikunnan kanssa, vaikka sen ekspansio Mantshuriaan ja Pohjois-Kiinaan syksystä 1931 lähtien oli herättänyt voimakasta kansainvälistä arvostelua. Japanissa puolestaan oli piirejä, jotka uskoivat Suomen liittyvän taisteluun Neuvostoliittoa vastaan, mikäli syttyisi Japanin ja Neuvostoliiton välinen tuolloin varsin mahdolliselta näyttänyt sota. Puolestaan Neuvostoliitossa Suomen ja Japanin hyvinä pidettyihin suhteisiin suhtauduttiin epäluuloisesti. Sikäläisessä lehdistössä arvioitiin jopa, että Suomi olisi torjumassa Neuvostoliiton tarjoamaa ystävyyttä ja tarttumassa Neuvostoliiton yli Kaukoidästä ojennettuun käteen.

Epäluuloja todennäköisesti vahvisti entisestään myös Suomalais–Japanilaisen yhdistyksen perustaminen 1935, jonka perustamiskokouksen läsnäolijoista kolmas osa oli aktiiviupseereita. Se oli selvä merkki siitä, mitkä piirit Suomessa olivat erityisen kiinnostuneita Japanista.

Epäluulot suomalais-japanilaisesta läheisestä yhteistyöstä eivät rajoittuneet pelkästään Neuvostoliittoon, sillä myös Isossa-Britanniassa ja Kiinassa otettiin asia esille Suomen edustajien kanssa käydyissä keskusteluissa. Sen vuoksi ulkoministeri Antti Hackzell joutui kiistämään eduskunnassa sekä 1934 että 1935 yhteistyön olemassaolon. Epäluulot eivät olleet kuitenkaan täysin perusteettomia, sillä presidentti Svinhufvud oli suunnitellut 1934 - tosin tuloksetta - Neuvostoliiton Kansainliittoon

liittymisen varalta antibolshevistista rintamaa, jossa Isolla-Britannialla ja Japanilla olisi ollut keskeinen rooli.

Virallisesti Suomi seurasi tinkimättömästi Kansainliittoa tukenutta ulkopoliittista linjaa, johon ei vaikuttanut esimerkiksi Japanin 1933 ilmoittama ja 1935 voimaan tullut ero liitosta. Toisaalta ero ei vaikuttanut myöskään suhteita huonontavasti, vaan Suomi pyrki edelleen ylläpitämään Japanin kanssa mahdollisimman hyviä suhteita, mitä ilmeisimmin edelleen jonkinlaisena takuuna Neuvostoliiton taholta tunnettua uhkaa vastaan. Japanin eroon johtaneessa Kansainliiton äänestyksessä Suomi oli äänestänyt Japania vastaan, mutta sen jälkeen oli yksityisesti valitettu äänestyspäätöksestä ja kerrottu sen taustoista japanilaisille, etenkin Ison-Britannian tärkeydestä Suomen ulkomaankaupalle.

Vuodesta 1936 lähtien suomalais-japanilaisissa suhteissa oli havaittavissa viilentymistä, mikä johtui Suomen uudesta, joulukuussa 1935 julkistetusta pohjoismaisesta puolueettomuuslinjasta. Japani alkoi ulkopoliittisen johdon silmissä menettää sitä asemaa, mikä sillä oli aikaisemmin ollut. Kuitenkaan ei voida kiistää Suomen ja Japanin perussuhteiden erinomaisuutta tuolloinkaan. Niiden puolesta puhui Japanin lähetystön avaaminen Helsingissä 1. marraskuuta 1936. Kansainvälispoliittisesti lähetystön avaaminen ajoittui yksin Japanin ja Saksan välisen antikominternsopimuksen solmimisen kanssa 25. marraskuuta, mikä saattoi herättää uudelleen Suomelle kiusallisia epäluuloja ulkomailla. Jälleen kerran ulkoministeri, tällä kertaa Rudolf Holsti, torjui kaikki spekulatiot Suomen ulkopoliitiikasta vakuuttaen Suomen pysyvän lojaalina rauhan säilyttämiseen velvoittavia pyrkimyksiä kohtaan.

Vuosikymmenen lopulla kansainvälisen tilanteen kärjistymisen myötä Suomi omaksui Japaniin yhä pidättyväisemmän asenteen, jota entisestään vahvisti heinäkuussa 1937 alkanut toinen Kiinan–Japanin sota. Maata ei pidetty enää samalla tavoin potentiaalisena tukena Neuvostoliiton varalta kuten aikaisemmin. Japani sitä vastoin toivoi ystävällisten suhteiden säilymistä, vaikka lähes koko kansainvälinen yhteisö tuomitsi sen käymän sodan Kiinassa.

Selvä merkki Suomen etäännyttämisestä Japanista oli ulkoministeriön kielteinen suhtautuminen toukokuussa 1939 ajatukseen kulttuurisopimuksen solmimisesta Japanin kanssa. Ei haluttu luoda vaikutelmaa Suomen ja Japanin läheisestä poliittisesta yhteistyöstä, etenkin kun Japani solmi vastaavan sopimuksen Saksan ja Italian kanssa. Virallisten suhteiden viilentymistä symbolisoi näkyvästi toukokuussa 1938 puhjennut kauppapoliittinen kiista, jonka ratkaiseminen kesti lähes vuoden. Syynä oli kauppataseen muuttuminen Suomelle kovin epäedulliseksi lähinnä Japanin käymän sodan sen talouselämälle aiheuttamien vaikeuksien vuoksi. Käytyjen neuvottelujen tuloksena saatiin kuitenkin solmituksi sopimus, jolla taattiin Suomen punjalostusteollisuudelle kohtuullinen markkinaosuus Japanissa.

3. Etujen ristiriita

Talvisodan syttyessä 30. marraskuuta 1939 Japanin hallitus vaikenä Suomen vastarinnasta. Japani oli Euroopan sodan puhkeamisesta 1. syyskuuta lähtien pyrkinyt säilyttämään puolueettomuutensa ja keskittymään omaan sotaansa Kiinaa vastaan. Maassa tunnettiin kuitenkin myötätuntoa Suomea kohtaan. Se ilmeni niin sanomalehdistöstä, vaikka Suomen mahdollisuuksiin ei aluksi uskottukaan, kuin myös viranomaisten välisistä keskusteluista. Jo talvisotaa edeltäneiden neuvottelujen aikana ulkoministeriön myötätunto oli Suomen puolella. Sodan puhjettua keisarin vanhin veli, prinssi Chichibu toivotti Suomelle menestystä ja samoin ulkoministeriöstä vakuutettiin Japanin hallituksen toivovan Suomelle voittoa taistelussa. Kaikki osoitettu tuki oli kuitenkin epävirallista, koska hallitus oli ehdottomasti kieltänyt virallisten Suomelle myönteisten lausuntojen antamisen. Tilannetta kuvaa hyvin myös se, että yleisesikunta suhtautui kielteisesti aseiden myyntiin Suomelle.

Talvisodan päättyminen merkitsi Japanin kannalta ennen muuta epäilystä, että Neuvostoliitto turvattuun rajansa lännessä kääntäisi huomionsa entistä enemmän Kaukoitään. Se olisi ollut Japanin kannalta huolestuttavaa, sillä maa oli juuri edellisenä vuonna kärsinyt sotilaallisen tappion Neuvostoliitolle Kiinan Mongoliassa niin sanotun Nomonhan selkkauksen yhteydessä.

Suomen kysymystä sivuttiin vuonna 1940 keskusteluissa, joita japanilaiset diplomaattiedustajat kävivät Neuvostoliiton ja Saksan edustajien kanssa. Elokuussa V.M. Molotov totesi, että Saksan ja Neuvostoliiton suhteet vaikuttivat Suomen kysymyksen ratkaisuun. Lokakuussa puolestaan saksalaiset antoivat ymmärtää Suomen kuuluvan Saksan etupiiriin.

Tuossa suomalaisille vaikeassa tilanteessa Suomea olisi mahdollisesti kiinnostanut myös Japanin tuki, mihin ainakin epäsuorasti viittasi marraskuussa 1940 presidentti Risto Rytin muistutus Japanin lähettiläälle Sakaya Tadashille suomalaisten kunnioituksesta ja kiinnostuksesta Japania kohtaan Venäjän-Japanin sodasta alkaen. Poliittisen yhteistyön mahdollisuuteen viittasi myös välirauhan aikainen sotilaallinen yhteistyö, jota edusti eversti Auno A. Kailan ja kapteeni Lauri Laineen antama talvisotakoulutus Mantshukuossa. Suhteiden tiivistämistä arvioitiin kuitenkin aina osapuolten omien etujen näkökulmasta. Siitä hyvä esimerkki oli Japanin Neuvostoliiton kanssa solmima puolueettomuussopimus huhtikuussa 1941. Japanilaisten tulkinnan mukaan Suomi ei suhtautunut sopimukseen myönteisesti. Suomen kannalta sopimus merkitsi käytännössä sitä, ettei Japani voinut missään tapauksessa toimia mahdollisena tukena Neuvostoliittoa vastaan.

Kesäkuussa 1941 puhjennun jatkosodan alkuvaiheessa Suomi Saksan kanssatoimijana poliittisesti läheneä Japania tunnustamalla Japanin 1932 Mantshuriaan luoman ”nukkevaltion”, Mantshukuon itsenäisyyden de jure 18. heinäkuuta 1941. Saman vuoden syyskuussa Suomen Tokion-lähettiläs Karl Idman osallistui Saksan, Italian ja Japanin Kolmen vallan sopimuksen vuosijuhlaan. Lisäksi kevästä 1942 lähtien

Idman piti yllä epävirallisia suhteita Nanjingin, Japanin luoman Kiinan ”nukkehallituksen” suurlähettilääseen. Samoin vuoden 1942 aikana vaihdettiin Suomen ja Japanin välillä korkeita kunniamerkkejä, muun muassa keisari, Ryti ja Mannerheim, ja Japanissa kiinnitettiin poikkeuksellisen runsaasti huomiota Suomen itsenäisyyden 25-vuotisjuhlaan.

Suomalaisia kiinnosti luonnollisesti Japanin mahdollinen sota Neuvostoliittoa vastaan. Kuitenkin japanilaisilta saadut tiedot vakuuttivat, ettei Japani aloita missään tapauksessa sotaa, koska myöhemminkin hyvät suhteet Neuvostoliittoon olisivat sille tärkeitä. Lisäksi Japani oli maantieteellisesti varsin arka alue lentohyökkäyksille mantereelta.

Suurin ongelma Suomen ja Japanin välisissä suhteissa toisen maailmansodan aikana oli maiden etujen vastakkaisuus. Suomi taisteli Neuvostoliittoa vastaan, kun taas Japani luottaen Neuvostoliiton puolueettomuuteen oli sodassa Yhdysvaltoja ja Isoa-Britanniaa vastaan. Niiden etuja puolestaan Suomi ei olisi tahtonut millään loukata, vaikka Iso-Britannia oli julistanut sodan Suomelle joulukuussa 1941. Etujen vastakkaisuus ilmeni muun muassa siitä, että suomalaiset pyrkivät vielä vuonna 1943 painottamaan Japanille, kuinka tärkeätä olisi Neuvostoliiton voittaminen, ennen kuin Japani voisi saada solmituksi rauhan Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian kanssa. Puolestaan Italian antauduttua heinäkuussa 1943 vaikutti siltä, että Suomi olisi tullut Japanille aikaisempaa tärkeämmäksi. Sillä oli nyt vain yksi todellinen liittolainen Saksa ja mahdollinen liittolainen Suomi, jonka kanssa sillä oli ollut perinteisesti ongelmattomat suhteet ja joka oli ainakin samassa kommunismin vastaisessa rintamassa. Se ilmeni etenkin ulkoministerin halukkuutena keskustella Suomen edustajien kanssa.

Suomi sitä vastoin ryhtyi vuoden 1944 alusta alkaen selvästi irtaantumaan yhteistyöstä akselivaltojen kanssa. Sitä eivät horjuttaneet japanilaisten näkemykset samassa veneessä olemisesta eivätkä vakuuttelut, että suursodan keskellä yhden olisi vaikeata solmia rauhaa. Suomalaiset vielä tuossakin vaiheessa linjansa mukaisesti pyrkivät osoittamaan, että Japanin olisi ollut ehkä syytä liittyä sotaan Neuvostoliittoa vastaan. Idman epäili enteellisesti, että Neuvostoliitto liittyisi vielä sotaan Japania vastaan, jolloin Japani joutuisi maksamaan korkean hinnan aikaisemmista voitoistaan Venäjältä.

Kun Suomi solmi välirauhan Neuvostoliiton kanssa 19. syyskuuta 1944, ulkoministeri Shigemitsu Mamoru toivoi, ettei Suomea pakotettaisi rikkomaan suhteitaan Japaniin. Näin kuitenkin kävi, sillä 22. syyskuuta 1944 Suomi katkaisi suhteensa keisarikuntaan Ison-Britannian, Neuvostoliiton liittolaisen painostuksen takia.

Huolimatta maiden välisten etujen ristiriidasta niiden hyvistä suhteista kertoo kuitenkin tiedustelupalvelujen yhteistyö, jossa vaihdettiin materiaaleja jopa Suomen välirauhan solmimisen jälkeenkin. Merkittäviä yhteistyöpaikkoja olivat olleet Ankar ja Tukholma.

4. Suhteiden uusi perusta

Suhteiden katkaisemisen jälkeen Suomen etuja Japanissa valvoi Ruotsin lähetystö sodan loppuun asti, sen jälkeen miehityshallinnolle akkreditoituna huhtikuuhun 1952 asti ja lopuksi vielä 20. elokuuta 1952 asti, jolloin Suomen konsulaatti Tokiossa avattiin. Helsingissä puolestaan avattiin Japanin konsulaatti 22. elokuuta. Sopimus konsulisuhteiden avaamisesta oli tehty 12. elokuuta 1952.

Tärkein tehtävä aluksi oli uudistaa kauppasuhteet. Kauppaa ja maksuja käsittelevä maiden välinen muistio, jolla kauppasuhteet avattiin uudelleen, hyväksyttiin 24. joulukuuta 1952. Se korvattiin myöhemmin, 10. joulukuuta 1956 allekirjoitetulla maksusopimuksella.

Japani ja Suomi uudistivat diplomaattisuhteensa 8. maaliskuuta 1957. Japani avasi lähetystönsä Helsingissä 1. huhtikuuta ja Suomi Tokiossa 1. syyskuuta. Tämän mukaisesti Ragnar Smedslund ojensi valtuuskirjeensä keisari Shôwalle (Hirohito) 17. syyskuuta. Siinä yhteydessä keisari totesi ystävällisten suhteiden vallinneen aina Suomen ja Japanin välillä.

Kaiken taustalla oli suurpoliittinen tapahtumavyöry, sillä Japani ja Neuvostoliitto olivat normalisoineet suhteensa lokakuussa 1956 ja saman vuoden joulukuussa Japani oli hyväksytty Yhdistyneiden Kansakuntien jäseneksi. Samaan tapahtumavyöryyn liittyen Suomi oli hyväksytty jäseneksi vuotta aikaisemmin. Suomessa oli nimenomaan odotettu Japanin ja Neuvostoliiton suhteiden normalisoimista, ennen kuin oli katsottu mahdolliseksi diplomaattisuhteiden uudelleen solmiminen. Tilannetta viivyteltiin vain sen verran, ettei ulkopuoliselle maailmalle olisi syntynyt käsitystä Suomen ulkopolitiikan riippuvuudesta Neuvostoliitosta. Japanilaisten myönteistä suhtautumista Suomeen kuvasi hyvin se, että konsulaaristen suhteiden kaudella Suomen pääkonsulilla oli ollut oikeus olla suorassa kosketuksessa Japanin ulkoministeriön kanssa. Lisäksi hänen osakseen oli useimmissa muissakin asioissa tullut sama kohtelu kuin diplomaattisten edustajistojen päälliköille.

Uusissa oloissa Japanin ja Suomen suhteet kasvoivat eri pohjalta kuin aikaisemmin. Mailla ei ollut keskinäisiä etuja, jotka olisivat edes teoreettisesti suuntautuneet kolmatta osapuolta vastaan. Toisen maailmansodan seurauksena syntyneet maiden turvallisuuspoliittiset ratkaisut olivat aivan eri pohjalla: Japanilla oli ja on edelleen turvallisuussopimus Yhdysvaltain kanssa ja Suomella oli YYA-sopimus Neuvostoliiton kanssa. Tällaisten perusratkaisujen vuoksi kanssakäyminen oli ennen muuta kaupallista. Myös kulttuuriyhteistyö oli vilkasta. Etenkin 27. joulukuuta 1978 allekirjoitettu ja 1980 voimaan tullut kulttuurisopimus loi erinomaiset edellytykset kulttuurivaihdon yhä näkyvämmälle roolille maiden kanssakäymisessä. Kaiken kaikkiaan kaupan ja kulttuurin avulla luotiin suhteet, joilla oli poliittista merkitystä 1990-luvulle asti ennen muuta yleisen kansainvälisen yhteistyön edistämisessä.

Myös muu poliittinen kanssakäyminen alkoi vilkastua 1970-luvun lopulta lähtien. Ensimmäisen hallitustason virallisen vierailun Suomesta Japaniin teki ulkomi-

nisteri Keijo Korhonen helmikuussa 1977 ja saman vuoden joulukuussa pääministeri Kalevi Sorsa teki puolestaan epävirallisen vierailun Sosialistisen Internationaalin johtajien kokouksen yhteydessä.

Suomen ja Japanin toisen maailmansodan jälkeisten suhteiden ensimmäisen vaiheen kehitys huipentui vuonna 1985 näyttäviksi korkean tason kohtaamisiksi, kun presidentti Mauno Koivisto tapasi epävirallisesti Tokiossa 21. tammikuuta keisari Shôwan ja silloinen kruununprinssi, myöhemmin keisari Akihito puolestaan vieraili kesäkuussa Suomessa. Ulkoministeri Abe Shintaro kävi Suomessa huhtikuussa 1985. Poliittisella tasolla japanilaisten vierailut huipentuivat pääministeri Nakasone Yasuhiron viralliseen vierailuun tammikuussa 1987. Korkean tason vierailut heijastivat yhtäältä Itä-Aasian jatkuvasti lisääntyntä kaupallista merkitystä Suomelle ja myös Suomen ulkopoliittikan aktivoitumista perestroikkakaudella lännen ja sen liittolaisten suuntaan sekä toisaalta Euroopan merkityksen kasvamista japanilaisessa ulko- ja kauppapolitiikassa.

Kylmän sodan päättyminen, Suomen EU-jäsenyys, globaali talouskriisi ja sen jälkeinen nousukausi, Japanin ulkopoliittisen aseman monimutkaistuminen moninaisessa maailmassa ja etenkin nopea globalisaatio eli globaalin keskinäisen riippuvuuden lisääntyminen sekä sen vastapainona tänä päivänä nationalismin voimistuminen eri puolilla maailmaa ovat merkinneet uusia haasteita ja samalla myös uutta aikakautta Suomen ja Japanin toisen maailmansodan jälkeisille suhteille. Kehityksen viimeisimmät vaiheet ovat olleet helmikuussa 2019 solmittu EU:n ja Japanin välinen talouskumppanuussopimus ja strateginen kumppanuussopimus, jotka ovat luoneet aivan uudet laajemmat puitteet Suomen ja Japanin väliselle yhteistyölle. Niitä oli edeltänyt tasavallanpresidentti Sauli Niinistön maaliskuun 2016 Japanin vierailun yhteydessä solmittu Suomen ja Japanin välinen strateginen kumppanuussopimus.

Maiden välisten hyvien suhteiden tuottaman molemminpuolisen hyödyn lisääminen vaatii jatkuvaa uusiutumista ja luovaa ajattelua. Erinomaisia osoituksia siitä ovat olleet muun muassa 1983 lähtien avatut suorat lentoyhteydet maiden välille, 1997 solmittu tiede ja teknologiayhteistyösopimus ja Suomen Japanin Instituutin perustaminen vuonna 1998 Tokioon. Läheisyyttä ovat symbolisoineet kauniisti myös keisari Akihiton ja keisarinna Michikon vierailu Suomessa vuonna 2000, kruununprinssi Akishinon ja kruununprinsessa Kikon vierailu Suomessa kesällä 2019 ja saman vuoden syksyllä tasavallanpresidentti Sauli Niinistön osallistuminen keisari Naruhiton kruunajaisseremoniaan. Viimeisten vuosikymmenien aikana maiden kulttuurista yhteyttä ja läheisyyden tunnetta on lisännyt entisestään japanilaisen populaarikulttuurin suuri suosio suomalaisen nuorison keskuudessa.

On muistettava, että suurista poliittisista, taloudellisista ja kulttuurillisista muutoksista huolimatta Suomen ja Japanin suhteet ovat olleet poikkeuksellisen hyvät ja vakaat koko Suomen itsenäisyyden ajan, mikä antaa erinomaisen pohjan maiden välisten suhteiden tulevaisuudelle.

Summary: Friends from the beginning: 100 years of diplomatic relations between Finland and Japan 1919–2019

The hundred-year period of Finnish-Japanese relations can be roughly divided into four stages: the beginning of relations to the late 1920s; the influence of the Soviet Union on relations in the 1930s; the conflict of interests during World War II; and the new basis for post-war relations.

Japan decided *de facto* to recognize the Finnish government on 16 May 1919 and Finland was notified on 23 May. Finland's *de jure* recognition of Japan was decided on 27 January 1921. Finland's first *chargé d'affaires* for Japan, China and Siam, based in Tokyo, was Professor Gustaf Ramstedt, a well-known linguist; he was named on 6 September 1919, and arrived in Tokyo on 12 February 1920. The establishment of a legation in Tokyo was intended as a diplomatic safety measure aimed at clarifying the new position of Finland as an independent state.

The establishment and development of relations between Japan and Finland was facilitated by the memory of cooperation during the Russo-Japanese War in 1904–1905 between Finnish activists and Japan's intelligence service, which was personified by journalist, lawyer Konrad (Konni) Zilliacus and military attaché Colonel Akashi Motojirô.

Japan was clearly more active than Finland in entering into trade relations, which was obviously due to the great importance of trade policy in Japanese foreign policy at that time. As a result of negotiations initiated by the Japanese, a trade and shipping agreement between the countries was signed on 7 July 1924. After ratification, it entered into force on 1 November 1926.

By the 1930s, the Soviet Union offered a common factor for relations. In Finland, in the early years of P.E. Svinhufvud's presidency (1931–1937), Japan was assessed as a possible support against a threat from the Soviet Union. Maintaining good relations with the Empire was therefore considered important in foreign policy leadership, even though Japan's expansion into Manchuria and North China since the fall of 1931 had given rise to strong international criticism.

At the end of the decade, with the escalation of the international situation, Finland adopted an increasingly restrained attitude towards Japan, further reinforced by the Second Sino-Japanese War that broke out in July 1937. The country was no longer considered a potential support against the Soviet Union. Japan, on the other hand, wished to maintain friendly relations, even though almost the entire international community condemned its war in China.

When the Winter War broke out on November 30 1939, the Japanese government remained silent about Finland's resistance. Since the outbreak of the European War on 1 September, Japan had sought to maintain its neutrality and focus on its own war against China. However, sympathy for Finland was manifested in the press – although at first Japan did not believe in Finland's chances – but also in discussions between the authorities. Already during the pre-winter talks, the Foreign Ministry's sympathy was with Finland. When the war broke out, the Emperor's eldest brother, Prince Chichibu, wished Finland success, and the Foreign Ministry also assured them that the Japanese government wished Finland a victory in the battle. However, all support was unofficial, because the government had strictly prohibited official statements in favour of Finland.

The biggest problem in relations between Finland and Japan during the Second World War was the conflict between the interests of the countries. Finland fought its war against the Soviet Union, while Japan, relying on the neutrality of the Soviet Union, was at war with the United

States and the United Kingdom. On the other hand, Finland would not have wanted to offend their interests, even though Britain had declared war on Finland in December 1941.

When Finland signed the Moscow armistice on 19 September 1944, Foreign Minister Shigemitsu Mamoru hoped that Finland would not be forced to break off her relations with Japan. However, this happened on 22 September 1944, when Finland broke off diplomatic relations with the Empire due to pressure from Britain, an ally of the Soviet Union.

Japan and Finland renewed their diplomatic relations on 8 March 1957. Japan opened its embassy in Helsinki on 1 April and Finland in Tokyo on 1 September. Accordingly, Ragnar Smedslund handed over his credentials to the Emperor Shōwa (Hirohito) on 17 September. In that connection, the Emperor said that friendly relations had always existed between Finland and Japan.

A series of major political events led up to this renewal of diplomatic relations. Japan and the Soviet Union had normalized their relationship in October 1956, and in December of that year Japan was admitted to the United Nations. In connection with the same events, Finland had been accepted as a member a year earlier. In particular, the normalization of relations between Japan and the Soviet Union had been expected in Finland before it was even considered possible to re-establish diplomatic relations. The situation was delayed only to the extent that the outside world had no idea of the dependence of Finland's foreign policy on the Soviet Union.

The development of the first phase of relations between Finland and Japan after the Second World War culminated in 1985 with high-level encounters, when President Mauno Koivisto unofficially met in Tokyo on 21 January with Emperor Shōwa; then Crown Prince, later Emperor, Akihito visited Finland in June. Foreign Minister Abe Shintaro visited Finland in April 1985. At the political level, Japanese visits culminated in the official visit of Prime Minister Nakasone Yasuhiro in January 1987. The high-level visits reflected, on the one hand, the ever-increasing commercial importance of East Asia to Finland and intensification of Finnish foreign policy during the perestroika period towards the West and its allies and, on the other hand, Europe's growing importance in Japanese foreign and trade policy.

The end of the Cold War, Finland's EU membership, the global economic crisis and the post-economic boom, the increasing complexity of Japan's foreign policy position in a multi-polar world, and in particular rapid globalization, i.e. increasing global interdependence and its counterbalance today, the intensification of nationalism around the world, are new challenges. They denote a new era in post-World War II relations between Finland and Japan. The latest phases of development have been the European Union-Japan Economic Partnership Agreement and Strategic Partnership Agreement signed in February 2019, which have created a completely new framework for Finnish-Japanese cooperation in the political, economic and cultural spheres. They were preceded by the Strategic Partnership Agreement between Finland and Japan concluded during President Sauli Niinistö's visit to Japan in March 2016.

Increasing the mutual benefits of good relations between countries requires constant renewal and creative thinking. Excellent examples of this have been direct air links between the countries since 1983, the 1997 Science and Technology Cooperation Agreement, and the establishment of the Finnish Institute in Japan in Tokyo in 1998. The proximity has also been beautifully symbolized by the visit of Emperor Akihito and Empress Michiko to Finland in 2000, the visit of Crown Prince Akishino and Crown Princess Kiko to Finland in the summer of 2019, and President Sauli Niinistö's participation in the coronation ceremony of Emperor Naruhito in the

autumn of the same year. During the last decades, the popularity of Japanese popular culture among Finnish youth has further increased cultural connections and the sense of closeness.

It must be remembered that despite the great political, economic and cultural upheavals, relations between Finland and Japan have been exceptionally good and stable throughout Finland's independence, providing an excellent basis for the future of relations between the two countries.

Kirjallisuus

Fält, Olavi K., "Collaboration between Japanese Intelligence and the Finnish Underground during the Russo-Japanese War". *Asian Profile* Vol. 4, No. 3, June 1976, 205–238.

Fält, Olavi K., *Eksotismista realismiin. Perinteinen Japanin-kuva Suomessa 1930-luvun murroksesta*. Studia Historica Septentrionalia 5. Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys, Rovaniemi 1982.

Fält, Olavi K., "Japanin ja Suomen suhteet kansainvälisen politiikan ristiaallokossa 1935–1985". *Suomalais-japanilaisia suhteita 1935–1985. Lähetystyötä, politiikkaa, kulttuurivaihtoa*. Suomalais-Japanilainen Yhdistys R.Y:n 50-vuotisjuhlajulkaisu, No 4. Toim. Tuija Kinnunen-Härmälä. Helsinki 1985, 35–46.

Fält, Olavi K., *Kaksi vuosisataa suomalais-japanilaisia suhteita*. Turun Suomalais-Japanilainen Yhdistys. Julkaisu no. 2. Toim. Leena Kulju. Turku 1985.

Fält, Olavi K., "The Influence of Finnish-Japanese Cooperation during the Russo-Japanese War on Relations between Finland and Japan in 1917–1944". *Akashi Motojiro, Rakka Ryusui. Colonel Akashi's Report on his Secret Cooperation with the Russian Revolutionary Parties during the Russo-Japanese War*. Selected chapters translated by Inaba Chiharu and edited by Olavi K. Fält & Antti Kujala. Studia Historica 31. Helsinki 1988, 177–196.

Fält, Olavi K., "Impact of Japan's Public Image on the Political Relations between Finland and Japan in the 1930s". *Images des peuples et histoire des relations internationales du XVIIe siècle à nos jours*. Sous la direction de Maria Matilde Benzoni, Robert Frank & Silvia Maria Pizzetti. Publications de la Sorbonne, Paris 2008, 419–432.

Fält, Olavi K., "Haasteena Venäjä, Neuvostoliitto, Neuvostoliitto: suomalais-japanilaiset ystävyysuhteet 1904–1957". *Ystävyyden monet kasvot*. Toim. Kari Alenius, Olavi K. Fält & Markus Mertaniemi. Studia Historica Septentrionalia 57. Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys, Rovaniemi 2009, 173–182.

Fält, Olavi K., "90 vuotta Suomen ja Japanin diplomaattisuhteita". *Kokoro* 1/2009. Suomalais-Japanilainen Yhdistys ry, 8–13.

Heikkilä, Pauli, "Kaukaiset kumppanit – Diplomaattisia suhteita ja julkisia kuvia". *Kaukaiset mutta läheiset*. Toim. Juha Saunavaara & Laura Ipatti. Edita, Helsinki 2019, 33–46.

Heiskanen, Markku, Rividiplomaatin muistelmat. Visio, missio, passio. Käsikirjoitus 2019.

Inaba, Chiharu, ”Japani ja Suomen itsenäisyyden tunnustaminen toukokuussa 1919”. *Kaukaiset mutta läheiset*. Toim. Juha Saunavaara & Laura Ipatti. Edita, Helsinki 2019, 18–32.

Jalagin, Seija, *Japanin kutsu. Suomalaiset naislähetit Japanissa 1900–1941*. Bibliotheca Historica 107. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2007.

Kaukaiset mutta läheiset. Toim. Juha Saunavaara ja Laura Ipatti. Edita, Helsinki 2019.

Koivisto, Jaana & Tuokila, Salme, *Japanin suhtautuminen Suomeen maailmansotien välisenä aikana*. Turun Suomalais-Japanilainen Yhdistys. Julkaisu no. 3. Turku 1985.

Momose, Hiroshi, *Japan's Relations with Finland 1919–1944. As Reflected by Japanese Source Materials*. Surabu Kenkyū 17 1973.

Paasivirta, Juhani, *Ensimmäisen maailmansodan voittajat ja Suomi. Englannin, Yhdysvaltain ja Ranskan ja Suomen suhteita vv. 1918–1919*. WSOY, Porvoo 1961.

Pohjala, Heikki, *Suomen ja Japanin suhteet (1919–1925) eli Miten se seikka, että Neuvostoliitto oli Japanin ja Suomen yhteinen naapuri, vaikutti suomalais-japanilaisen yhteistyön syntyymiseen*. Yleisen historian laudaturtyö. Helsingin yliopisto 1970.

Sahi, Juha, *Verkostot kaukaiseen itään. Suomen kauppasuhteet Japaniin 1919–1974*. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 138. Oulun yliopisto, Oulu 2016.

Selén, Kari, *Genevestä Tukholmaan. Suomen turvallisuuspolitiikan painopisteen siirtyminen Kansainliitosta pohjoismaiseen yhteistyöhön 1931–1936*. Historiallisia tutkimuksia 94. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1974.

Uola, Mikko, *Suomi ja keskuksen valtakunta. Suomen suhteet Kiinan tasavaltaan 1919–1949*. Väitöskirja Turun yliopisto. M. Uola, Rauma 1995.